

Касяненко Д.С., к.філол.н., асист.,
КНУ імени Тараса Шевченка

ПРАВОВОЙ ЕВРОЛЕКТ И ЕГО ПЕРЕВОД

Статья посвящена исследованию сущности правового евролекта, его лексико-терминологических особенностей, а также некоторых аспектов перевода правового евролекта как языка юридических текстов ЕС.

Ключевые слова: *правовой евролект, перевод юридических текстов ЕС.*

KASIANENKO D.S., PhD, asst.
Taras Shevchenko National University of Kyiv

LEGAL EUROLECT AND ITS TRANSLATION

This article is aimed to explore the nature of legal eurolect, their terminological specific, as well as some translation aspects connected with legal eurolect as the language of EU legal texts.

Key words: *legal eurolect, EU legal text translation.*

УДК 81'255.4(44)

Кирилова В.А., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

СТИЛІСТИКА ПОВІСТІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО "ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ" І ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ЕМІЛЯ КРЮБИ

Статтю присвячено дослідженню стилістики Михайла Коцюбинського та її відтворенню у французькому перекладі Еміля Крюбі. Аналізуються найпоширеніші прийоми відтворення авторського стилю у перекладі повісті "Тіні забутих предків".

Ключові слова: *художній переклад, стилістика, авторська модальність, повість.*

Як відомо, світ художньої літератури – це світ, змодельований автором і забарвлений його свідомістю, у якому велике значення має авторське світобачення і світосприйняття.

У нашій статті ми звертаємося до самобутньої спадщини видатного українського прозаїка Михайла Коцюбинського (1864-

1913), й спробуємо проаналізувати реалізацію стилістики його повісті "Тіні забутих предків", що стала матеріалом для аналізу, у французькому перекладі Еміля Крюби (1911) – "Les ombres des ancêtres oubliés" (1971).

Питання художньої майстерності М.М. Коцюбинського, використання ним метафор, порівнянь, синтаксичних конструкцій, фразеологічних одиниць, діалектизмів та екзотизмів, фольклорних елементів тощо всебічно досліджено у працях Н. Букатевича [Букатевич 1930, 18-24], І. Калениченко [Калениченко 1959], П. Колесника [Колесник 1964], В. Коптілова [Коптілов 1970], М. Костенко [Костенко 1961] та ін. Численні розвідки, присвячені мові та стилю творів М.М. Коцюбинського, дають нам поштовх до перекладознавчого дослідження у стилістичному аспекті, враховуючи творчу індивідуальність письменника.

Отже, безпосередньою **метою** нашого дослідження став аналіз основних проблем та складнощів, з якими зустрічається перекладач під час відтворення художнього стилю українського автора французькою мовою; визначення найпоширеніших прийомів його відтворення з метою забезпечення семантико-стилістичної та структурної цілісності твору, а також історико-культурного колориту оригіналу.

Об'єктом дослідження є стилістика повісті "Тіні забутих предків" Михайла Коцюбинського та її відтворення у французькому перекладі Еміля Крюби.

Предмет вивчення – способи та прийоми відтворення стилю автора у французькому перекладі.

Перекладом творів М.М. Коцюбинського займався багато перекладачів, зокрема М. Скрипник, А. Бернгард, А. Мистецький, Дж. Гуральський, А. Микитяк, Г. Андрусин, М. Джамбол (на англійську), Х. Борисюк (на іспанську) та ін. Знайомство з творчістю ушлявленого українського прозаїка поширилось й у франкомовному світі (Ж. Меркаде, Е. Крюба), що створило основу для сприйняття та осмислення й часткового відтворення французькою мовою стильових доміант художнього мовлення письменника, його образного світобачення. Тому **актуальність** нашого дослідження полягає в необхідності розглянути творчість М. Коцюбинського в контексті українського та європейського розвитку літературознавства та перекладознавства.

Стилістику можна розуміти в широкому плані – як показ авторської думки, та в суто формальному плані, стиль – це художні засоби. Тому ми вирішили почати аналіз із авторської думки, авторської модальності і відповідних засобів її вираження. На композиційному рівні основними вважаємо три моделі: М. Коцюбинський віддає перевагу опису (пейзажним та портретним), невласне прямиї мові та діалогічному мовленню.

Головною рисою повісті М. Коцюбинського є її психологізм, показ почуттів і переживань героїв переважно шляхом цілеспрямованого добору певних фактів, деталей пейзажу, портрета, інтер'єра тощо. Специфіка психологізму Коцюбинського ще й у тому, що внутрішній світ зображується через суб'єктивні переживання самого героя, що передаються через його мовлення. Однак і той фон, на якому виявляються психічні процеси і властивості особистості, не залишається поза увагою автора і відтворюється через мовлення оповідача.

Зазначимо також, що ставлення автора до всієї інформації, його концепція, представлення читачу його ціннісних орієнтирів виражається за допомогою **авторської модальності** [Смушинська 2001, 40].

У повісті М.М. Коцюбинського його авторська модальність виражається прямо, або через мовлення оповідача (авторське "Я"), або імпліцитно – через мовлення персонажа. Однак, найважливішим імпліцитним засобом показу авторської модальності у М. Коцюбинського виступають **авторські описи**, що часто формують і тональність і навіть концептуальність твору. Можемо виокремити:

а)пейзажні описи: захоплення карпатськими краєвидами виражене художнім баченням автора, який використовує різноманітні епітети та порівняння, створюючи неповторний імпресіоністичний пейзаж, де присутні такі художні елементи композиції як: перспектива, характерне освітлення, яскравість образів. Наприклад: *"Звідси дивився на гори, близькі і далекі верхи, що голубіли на небі, на смерекові чорні ліси, з їх синім диханням, на ясну зелень царинок, що, мов дзеркала, блищали в рамах дерев, під ним в даліні кипів холодний Черемош"* [Коцюбинський 1977, 416]. / *"De là, il regardait les montagnes, les sommets rapprochés et éloignés, qui se détachaient en bleu clair sur le ciel, les forêts de pins noires avec leur haleine violette, les*

taches vert clair des parcs, qui brillaient comme des miroirs encadrés dans les arbres" [Kotsioubynsky 1971, 13].

Імпресіоністичний характер авторського стилю дещо втрачено у перекладі. Внаслідок порушення динаміки розвитку образу в реченні, зв'язок між елементами композиції у перекладі змінився, що призвело до часткової втрати первинного задуму. Зокрема помітна **декомпресія** "les sommets, qui se détachaient en bleu", де перекладач намагається компенсувати відсутність дієслова "голубіти" у французькій мові за рахунок **описового перекладу**.

Єдність художнього простору і, відповідно, однорідність психічного стану підкреслює, як правило, обрамлення експозиційним і фінальним пейзажами. Ці пейзажі М. Коцюбинський дуже вміло використовує. Картина природи, відтворена через сприйняття героя, перестає бути тільки зображенням місця, дії, вона стає водночас індикатором його почуттів, переживань. Художні засоби оригіналу, зокрема, епітети, метафори, знаходять свої відповідники у перекладі Емілія Крюби: "Ніжно дзвеніла над ним хвоя смерек, змішавшись з шумом ріки, сонце наляло злотом глибоку долину, зазеленило трави, десь курився синій димок од ватри, з-за Ізриця оксамитовим гулом котився грім." [Коцюбинський 1977, 419]. – "*Au-dessus de lui, les aiguilles de pins faisaient entendre un doux tintement qui se mêlait au bruit de la rivière, le soleil avait rempli d'or la profonde vallée, verdi les herbes, la fumée bleue d'un feu de bois montait quelque part, et le tonnerre avec grondement vélouté de l'autre côté de l'Ihrets*" [Kotsioubynsky 1971, 17]. Цікавим, на нашу думку, є відтворення реалій, які й створюють певний колорит повісті "Тіні забутих предків". Перекладач намагається віднайти якомога прозоріші відповідники задля досягнення адекватності у перекладі, послуговуючись **гіперонімічним перейменуванням**: *галузки* – *un branche*; *царинок* – *des parcs*; *ватри* – *d'un feu de bois*.

б)портретні описи: у найбільш нейтральних авторських описах зовнішності, дій, оточення героя можна виявити експресивну авторську оцінку образу позитивного чи негативного, сатиричного героя: "Вони робили собі курбало у потоці, глибоке місце, і, роздягшись, бовталась в нім, як двоє лісних звірят, що не знають, що таке сором". [Коцюбинський 1977, 423] / "*Ils se creusaient un nid dans le torrent, un trou profond et, après s'être*

déshabillés, ils s'ébattaient dedans, comme deux jeunes bêtes de la forêt, qui ignorent la honte". [Kotsioubynsky 1971, 23]

Автор підкреслює виняткову ніжність почуттів, які яскраво виражені у відносинах Марічки та Іванка, їхню безпосередність та щирість, уживаючи лексему "*звірята*" зі зменшувано-пестливим суфіксом. У французькому перекладі ми спостерігаємо **прагматичну адаптацію** до норм цільової мови: за відсутності необхідних засобів, перекладач частково передає оригінальний задум ("*jeunes bêtes*"), зберігаючи зміст, але порушує первинний намір автора – спонукати до ніжних почуттів.

Другим найдієвішим засобом, що дозволяє показати внутрішній світ персонажа, є **невласне пряма мова (невласне-пряма мова як контамінація авторського і персонажного планів)**, яка є лінгвостилістичним суміщенням авторського та персонажного планів розповіді. У художньому творі вона пов'язана з авторським мовленням та іншими способами передачі чужої мови та думок: прямою, непрямою мовою, внутрішнім монологом. Подібний двосторонній стилістичний зв'язок реалізується введенням невластне прямої мови у текст художнього твору. Наявність авторської мови на межі із невластне прямою мовою становить, як правило, описи дій, стану персонажа, що готують читача до сприйняття думок героя, що визначають його поведінку в певний момент.

"Не знати, чи то вічний шум Черемошу і скарги гірських потоків, що сповняли самотню хату на високій кичері, чи сум чорних смерекових лісів лякав дитину" [Коцюбинський 1977, 416] – *"Etait-ce le bruit éternel du Tchérémoche et les plaintes des torrents emplissant la chaumière solitaire sur la haute montagne chauve, ou l'affliction des noires pinèdes qui effrayaient l'enfant?"* [Kotsioubynsky 1971, 13]

Авторський намір полягає у тому, щоб ми відчули напругу і страх у душі героя, втілюється епітетами з негативною семантикою "сум чорних смерекових лісів", гіперболою "вічний шум", метафорою "скарги гірських потоків". У французькому тексті деякі художні засоби виражені **еквівалентно** (*le bruit éternel*), однак ми бачимо приклади **компресії** (*les plaintes des torrents; l'affliction des noires pinèdes*), які, тим не менш, не заважають авторському задуму.

Третім засобом показу авторської модальності є діалогічне мовлення персонажів. Дотримуючись класифікації форм мови М.М. Бахтіна, діалог, а власне, кожну його репліку, можна віднести до III (активного) типу слова; це наче відбите слово, існування якого саме в

такому вигляді, у якому воно перебуває, визначається не тільки предметом мовлення, не тільки станом мовця, але й, значною мірою, присутністю опонента (опонентів), або ж просто глядача, на якого це слово мимоволі або ж зумисне реагує [Бахтин 1979].

Діалог – самодостатній. Саме в діалозі автор передає слово своїм оживим героям і відступає в тінь, надаючи їм самим можливість виявити свою сутність.

Внутрішня напруга, що відчувається в художньому образному мовленні повісті Коцюбинського, пояснюється діалогічністю авторського ідейно-естетичного самовираження. По-перше, діалогом автора із самим собою у руслі налаштування на героїчний лад, як сіяча вічного у слові, по-друге – перевтіленням авторського "я" у "я" своїх персонажів.

"Любчику Іванку! Ци будемо в парі усе? – Єк бог даст, мое солодашко" [Коцюбинський 1977, 425]. / *Ivan mon chéri! Est-ce que nous serons toujours ensemble? – Si Dieu le veut, ma très douce*" [Kotsioubynsky 1971, 28].

Наведений діалог розкриває читачеві всю ризикованість відносин між Марічкою та Іванком, чії родини перебувають у ворожнечі. Іванко має намір заспокоїти дівчину, однак почуття непевності прочитується у його відповіді. І цей відчай підхоплює Марічка. Цікавим, на наш погляд, є вираження пестливих звернень у перекладі. Так наприклад, за відсутності пестливо зменшувального суфікса у французькій мові, перекладач спирається на мовну норму і використовує **аналогі** українським зверненням: "любчику" – "*mon chéri*", "моє солодашко" – "*ma très douce*". Деякі трансформації спостерігаємо на рівні граматики: прийменник з іменником "*в парі*" у перекладі замінено на прислівник "*ensemble*" (**рекатегоризація**). Архаїчні вислови "*нізьма*", "*стариня*" у французькій мові мають нейтральні відповідники – "*colère*", "*parents*". І хоча стилістично речення від цього страждає, семантика виразів є прозорішою для французького читача, що дає можливість сприйняти авторський задум адекватно у цільовій мові.

У пошуках вірогідності автор доносить читачеві власну точку зору описом стосунків між персонажами та їхньої психології: "*Нічьо...*" [Коцюбинський 1977, 421] / "*Ce n'est rien...*" [Kotsioubynsky 1971, 21].

У першому прикладі маємо висловлювання дівчинки. Вона має намір примиритися, тому коротко, але впевнено дає зрозуміти це кривднику, що інцидент вичерпано. Хоча французька конструкція

перевищує українське просторіччя "нічьо", однак є його прямим розмовним відповідником, що повною мірою передає намір автора, створюючи відповідний стилістичний простір.

"– *Іє на тебе! Ти, обміннику. Щез би у озеро та в тріску!..*" [Коцюбинський 1977, 416] – *Oust! Enfant du diable! Va-t-en disparaître dans le lac et voler en morceaux!..*" [Kotsioubynsky 1971, 13]

Погроза виражена у кличному реченні, зверненому до Івана, насправді являє собою прихований страх перед бісом, який, на думку матері, вселився у її сина. Український діалектизм знайшов свій відповідник у перекладі, де для передання тої ж інтенції вжито вигук "oust" (oust! Interjection (fam. pour chasser) прочь отсюда!; кыш!; брысь! [Гак, Триумф 2005, 698]), що має розмовний характер і цілком відповідає ситуації.

Ніби вимовляючи біль і страждання героїв, їхнє щастя та захоплення, виграє трембіта, що повсякчасно акомпанує у композиції: "*І втретє затрембітала трембіта про смерть в самотній хаті на високій кичері!*" [Коцюбинський 1977, 422] "*Трембіти плакали під вікном*" [9, 462] "*Під вікнами сумно ридали трембіти*" [Коцюбинський 1977, 465] / "*Et pour la troisième fois, on entendit sonner la trembita pour annoncer la mort dans la chaumière solitaire sur la haute montagne chauve.*" [Kotsioubynsky 1971, 22] "*Les trembitas pleuraient sous la fenêtre*" [Kotsioubynsky 1971, 86]. "*Sous les fenêtres, les trembitas sanglotaient tristement.*" [Kotsioubynsky 1971, 91]

Не завжди перекладачеві вдається точно відтворити поетичну образність авторського стилю. Так, наприклад, *затрембітала трембіта* не має прямого відповідника у перекладі *on entendit sonner la trembita*. Колорит втрачається і під час відтворення реалії *кичера* з допомогою **гіпероніма** *montagne chauve*. Занадто офіційне французьке словосполучення *pour annoncer*, отримане внаслідок декомпресії, спотворює авторський стиль.

Однак, можемо навести приклад вдалого перекладу, де метафора оригіналу збережена – *ридали трембіти sanglotaient tristement* – а отже досягнуто еквівалентного комунікативного ефекту.

Наше дослідження показало, що стилістика може актуалізуватися через різні засоби, такі як: описи, невласне пряма мова, діалогічне мовлення персонажів. У повісті М.М. Коцюбинського кожна деталь пейзажу набирає яскраво символічного забарвлення, вона зображена під кутом зору сприйняття героя. Для українського письменника характерна

персоніфікація природи, яка подається завжди у вічних змінах, у русі, у розвитку, нерозривному контакті з переживаннями людини. Пов'язання щирого ліризму з психологічним аналізом – одна з особливостей стилю М. Коцюбинського. На нашу думку, французькому перекладачеві вдалося зберегти всю мальовничість і гармонійність описів оригіналу, що вражають багатством і оригінальністю художніх засобів.

Нами встановлено, що для досягнення рівноцінного естетичного впливу оригіналу та перекладу часто використовуються такі прагматично зумовлені лексичні та граматичні трансформації, як генералізація, конкретизація, компресія, декомпресія, рекатегоризація, контекстуальна заміна (синонімічними та антонімічними відповідниками), що дозволяють гармонічно інтегрувати в переклад стилістику українського твору й уможливити гармонічну зіграність усіх складових першотвору у перекладі.

Переклад стилістичних засобів, що несуть образний заряд твору, часом становив труднощі для перекладача через національні особливості стилістичних систем української та французької мов. Справедливим вважаємо прагнення Емілія Крюби відтворити функцію прийому, а не сам прийом, тим самим зберігши образ оригіналу в перекладі.

Задля того, щоб читач перекладу зрозумів і сприйняв численні перетворення тексту оригіналу, перекладач досягнув авторські принципи поєднання художніх одиниць (такі як: метафори та інші тропи, повтори, порівняння, епітети) в окремий ансамбль, адекватно відтворивши художню форму оригіналу, зберігши стилістику автора.

Методи стилістичного аналізу, застосовані для дослідження текстів оригіналу та перекладу можуть бути використані під час перекладу творів українських письменників французькою мовою з метою долучення українських літературних здобутків до світової скарбниці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Букатевиц Н.І.* Фольклор у творчості М.Коцюбинського / 36 статей. – К.: Вид-во АН УРСР, 1930, С.18-24.

2. *Калениченко Н.Л.* Особливості творчого методу і стилю Коцюбинського. – К.: Наук, думка, 1959. – 36 с.

3. *Колесник П.Й.* Коцюбинський художник слова. – К.: Рад. письменник, 1964. – 536 с. 4. *Коптілов В.В.* Мовна майстерність Коцюбинського-новеліста. Українська мова і Література, 1970, с. 42-52.

5. *Костенко М.О.* Художня майстерність М.М.Коцюбинського. – К.: Рад. письменник, 1961. – 176 с.

6. *Смуциньська І.В.* Суб'єктивна модальність французької прози: [монографія] – К.: Вид. центр "Київський університет", 2001. – 253 с.

7. *Бахтин М.М.* Автор и герой в эстетической деятельности // Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979, 424 с.

8. *Коцюбинський М.М.* Вибрані твори. Повісті та оповідання. – К.: Дніпро, 1977. – 499 с. 9. *Коцюбинський М.М.* Твори: В 2 т. Т. 1: Повісті та оповідання (1884-1906). – К.: Наук. думка, 1988. – 584 с.

10. *Kotsiubynsky. Nouvelles/ Traduit par E.Kriuba.* – К.: Dnipro, 1971. – 207с.

11. *Гак В.Г., Триомф Ж.* Французско-русский словарь активного типа. – 6-е изд., стереотип. – М.: Русский язык–Медиа, 2005.– 1055 с.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2013

Кириллова В.А., асп.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**СТИЛИСТИКА ПОВЕСТИ МИХАИЛА КОЦЮБИНСКОГО
"ТЕНИ ЗАБЫТЫХ ПРЕДКОВ" И ЕЁ
ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ
ВО ФРАНЦУЗСКОМ ПЕРЕВОДЕ ЭМИЛЯ КРЮБЫ**

Статья посвящена исследованию стилистики повести "Тени забытых предков" Михаила Коцюбинского и её воспроизведению в переводе Эмиля Крюбы. Анализируются наиболее распространенные приемы воспроизведения авторского стиля в переводе повести "Тени забытых предков".

Ключевые слова: художественный перевод, стилистика, авторская модальность, повесть.

Kyrylova V.A., postgraduate student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**THE STYLISTICS OF MICHAEL KOTSYUBINSKY'S
NOVEL "SHADOWS OF OUR FORGOTTEN ANCESTORS"
AND ITS RENDITION IN FRENCH TRANSLATION BY EMILE
KRYUBA**

The article investigates Michael Kotsyubinsky's stylistics in the story "Shadows of Our Forgotten Ancestors" and its rendition in French translation by Emile Kryuba. The analyzed subjects are the most common

reproduction techniques applied in translating stylistics of the story "Shadows of Our Forgotten Ancestors".

Keywords: *artistic translation, stylistics, authorial modality, story.*

УДК 811.14'06'366.52

УДК 81255=133.1=161.2

Кобзарьова Т. С., студ.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ФРАНЦУЗЬКИХ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглядаються найпоширеніші лексико-семантичні трансформації у перекладі французьких науково-популярних текстів українською мовою на матеріалах телевізійного каналу новин Euronews.

Ключові слова: *перекладацька трансформація, декомпресія, компресія, диференціація значень, конкретизація значень, логічний розвиток понять, векторна заміна.*

У перекладацькій практиці для досягнення адекватності перекладачі досить часто вдаються до різних трансформаций.

За визначенням В.Н. Комісарова лексико-семантичні трансформації – це спосіб перекладу одиниць оригіналу шляхом використання у процесі перекладу одиниць цільової мови, значення яких не збігається зі значенням вихідних одиниць, але може бути виведене з них за допомогою певних логічних перетворень [4].

Об'єктом дослідження є французькі науково-популярні тексти.

Предмет дослідження – лексико-семантичні трансформації у перекладі науково-популярних текстів.

Актуальність статті зумовлена тим, що розвиток науки та високих технологій у сучасному світі відбувається із надзвичайною швидкістю. Цей процес розвитку призводить своєю чергою до зростання кількості науково-популярних видань, які спрямовані як на висококваліфікованих спеціалістів, так і на малопідготовлених читачів, тобто розраховані на широку аудиторію. З метою ознайомлення з розвитком науки і техніки закордоном науково-